

Reis naar de
Spaanse
Burgeroorlog

Cor Faber

Schrijver: Cor Faber

Coverontwerp: Cor Faber

ISBN: 978 94 021 256 58

© Cor Faber

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	1
Proloog (ofwel 'het toneel').....	3

Deel 1: aanloop en afloop

1 Aanloop: bij opa en oma thuis.....	11
2 Treinreis naar Kiel.....	25
3 Reis naar en aankomst in Gdynia.....	31
4 Laden in Gdynia.....	45
5 Tussenstop in Denemarken.....	77
6 Tussenstop in Frankrijk.....	99
7 Ondertussen in Spanje: Sophia.....	135
8 Reis naar Santander.....	141
9 De ondergang van de Andra.....	171
10 Aan het thuisfront: oma en Herman.....	197
11 Ondertussen in Spanje: generaal Mola.....	205

Deel 2: gevangen en vrijgelaten

12 Gevangen in San Sebastiaan.....	213
13 Aan het thuisfront: Kaatje.....	271
14 Gevangen in Tolosa.....	273
15 Vrijlating.....	299
16 Reis naar huis.....	301
17 Ondertussen in Spanje: in alle hevigheid.....	307
18 Thuiskomst: naschrift oma en mijn moeder als bijna 4-jarig meisje.....	309
Epiloog.....	315
Met dank aan.....	319

Voorwoord

Al een paar jaar eerder kwam ik op de hoogte van het bestaan er van maar pas begin 2013 kom ik in het bezit van een schriftje. In dit schriftje wordt de reis beschreven van een zeeman uit Rotterdam die in 1937 aanmonstert op het schip de Andra. De Andra is een oud en aftands schip wat een beetje opgekalefaterd is en een smokkelreis zal gaan maken van Gdynia in Polen naar de noordkust van Spanje. De smokkellading zal bestaan uit wapens en munitie voor de republikeinen die in de Spaanse burgeroorlog vechten tegen de nationalisten aangevoerd door generaal Franco.

Het verhaal in het schriftje beschrijft de reis die niet zonder problemen verloopt. Onderweg naar Spanje moet men tot tweemaal toe een haven inlopen voor reparaties. Uiteindelijk komt men in Spanje terecht, de lading wordt gelost en het schip vertrekt weer uit de haven. Buitengaats wordt men echter opgewacht door de marine van Franco en het schip wordt tot zinken gebracht. Twee bemanningsleden komen hierbij om het leven, de rest wordt gevangen genomen.

Pas twee maanden later komen de bemanningsleden terug naar Nederland. Twee lange ellendige maanden in gevangenschappen in een tijd waarin dat geen pretje was, en al helemaal niet in een land zoals Spanje. Het verhaal in het schriftje is niet zo maar een verhaal – het is het dagboek wat mijn opa (want hij is het) destijds heeft bijgehouden. Later heeft hij het geschreven dagboek uitgetypt op een typemachine om aan zijn kinderen (en dus ook mijn moeder) te geven.

Opa heeft in zijn dagboek meer de stijl van een verslaggever gebruikt en er soms zelfs een soort telegram van gemaakt. Ook komen er geen dialogen in voor. Mijn bijdrage is dat ik er een levendiger verhaal in boekvorm van heb gemaakt.

Dit boek heeft vele kanten. Mijn opa komt voor het grootste deel aan het woord. Maar daarnaast ook andere personen. Sommigen fictief, anderen echte mensen. Dit boek is een roman, maar dan wel een historische. Maar het moet ook een documentaire zijn, een stuk geschiedenis. Het is tenslotte allemaal echt gebeurd en daar waar het fictief is zou het toch zo gebeurd kunnen zijn.

Ik heb het boek naar eer en geweten geschreven. Bij twijfel over de gebeurtenissen krijgt mijn opa's dagboek het voordeel van de twijfel. Daar is het verhaal immers uit eerste hand en hij was er tenslotte zelf bij. Uiteraard heb ik mijn uiterste best gedaan om dingen bevestigd te zien in allerlei bronnen zoals (het onvermijdelijke) Internet maar ook gesprekken, boeken en museumbezoeken. Ik heb het geluk gehad een aantal keren intensief contact te hebben gehad met instanties (o.a. in het buitenland) die mij veel konden vertellen uit die tijd. Dat er ondanks dat toch fouten in dit boek achtergebleven zijn, is onvermijdelijk. Als iemand dan ook meent dat hij of zij onrecht wordt aangedaan dan bied ik daar op voorhand mijn excuses voor aan.

Proloog (ofwel 'het toneel')

In 1936, om precies te zijn op 17 juli, begon de Spaanse Burgeroorlog. Spanje had al een turbulente periode meegemaakt toen in 1931 de koning werd verdreven en het land een republiek werd. Niet dat daarmee de democratie was gered want het werd een komen en gaan van allerlei personen die op hun beurt weer wisten hoe het allemaal dan wel moest: De ene dictator na de andere dus.

Maar het land was tot 1936 zo verdeeld dat van een heuse burgeroorlog nog geen sprake was – hooguit allerlei pogingen om een eigen gebied onafhankelijk te krijgen.

In 1936 echter lukte het bepaalde partijen om tot elkaar te komen en zo het land zo goed als in tweeën te delen. Soms geografisch – hele gebieden die “toebehoorden” aan een bepaalde partij – maar tegenstanders konden elkaar eerst ook gewoon op straat tegen komen. Dat laatste zorgde voor grote vluchtelingenstromen. Het werd steeds gevaarlijker om in een gebied te leven waar de vijand de overhand had.

Europa zat in een crisis. Hoge werkloosheid en veel armoede waren het gevolg. En ook Spanje ontsnapte niet aan die crisis. Een ideale voedingsbodem voor mensen die het anders, beter zullen gaan doen – of dit de bevolking tenminste wijs wisten te maken. Sommigen vielen er voor, anderen verzetten zich er tegen.

En zo kwam het tot de Spaanse Burgeroorlog, er werd nu daadwerkelijk en openlijk op elkaar geschoten. Grofweg bestonden de

tegenstanders uit republikeinen (de gevestigde orde) en nationalisten (de kant van Franco).

Tijdens die oorlog kregen de nationalisten hulp van Duitsland en Italië – in militaire vorm uiteraard. Die hulp bleek een paar jaar later een goede oefening voor het Duitsland van Adolf Hitler.

De nationalisten onder Franco hadden het grootste deel van het leger achter zich en dus ook de wapens. Kanonnen maar ook schepen behoorden daar toe. En dus ontstond een heel netwerk van mensen aan de andere kant, de republikeinen dus, die Europa afreisden om wapens en munitie te kopen voor hun strijd. Dat bestondt voornamelijk uit oud materiaal uit de eerste wereldoorlog of zelfs daarvoor maar alles was natuurlijk welkom.

Kopen is één ding, kunnen gebruiken is een tweede want de spullen moesten natuurlijk naar Spanje gebracht worden. Andere landen in Europa, met name Engeland en Frankrijk zaten er niet op te wachten om zich er mee te gaan bemoeien, men had het zelf al te druk met de eigen crisis en het afwachten wat Duitsland nu eigenlijk van plan was. Daarnaast was er nog een behoorlijke handel met Spanje en dat wilde men ook niet in gevaar brengen (uiteraard). Men besloot een non-interventie overeenkomst aan te gaan. In gewoon Nederlands betekent dat zo veel als 'we bemoeien ons er niet mee, ze zoeken het maar uit' En zo knepen overheden een oogje dicht als er weer eens een schip de haven in- of uitvoer met het nodige smokkelwaar. Of zulke schepen werd gewoon de toegang geweigerd tot een haven.

Mijn opa monsterde aan op zo'n schip, de Andra. Samen met collega-zeelui ging het eerst vanuit Rotterdam met de trein naar Kiel, toen aan boord van de Andra en daarna naar Gdynia in Polen om te gaan laden.

Het is niet goed gegaan. Na de nodige reparaties (goede schepen kostten veel geld dus men, de republikeinen, wilde zo min mogelijk geld uitgeven) bereikte men uiteindelijk een haven in het noorden van Spanje. De lading werd gelost maar toen de Andra de haven verliet werd ze opgewacht, beschoten en gekelderd. Twee Nederlandse bemanningsleden kwamen daarbij om het leven. De rest, waaronder ook Polen, kwam onder erbarmelijke omstandigheden in de gevangenis terecht. Na maanden van touwtrekken konden zij eindelijk weer naar huis terugkeren.

Het hele verhaal werd in Nederland landelijk nieuws en mensen volgden het alsof het de latere maanlanding was. In heel Nederland verschenen kranten met de – bijna dagelijkse - berichten wat er gebeurd zou zijn en hoe het verder ging. Dat daarbij allerlei – ook onware - geruchten de ronde deden kun je raden. We hadden destijds nog geen Internet dus men was helemaal afhankelijk van berichten die doorsijpelden vanuit Spanje.

Onder dat thuisfront bevond zich ook mijn oma. Zij moest het ook doen met vage geruchten of kranten die het eigenlijk ook niet goed wisten - en er soms inderdaad behoorlijk naast zaten. Het moet een hel voor haar zijn geweest, net als voor die andere gezinnen, moeders, kinderen

en andere familie. Men wist soms niet meer of de bemanning nog in leven was of niet.

Mijn moeder was bijna vier jaar toen de thuiskomst gevierd werd. Ze begreep er toen niet veel van, behalve dat haar vader weer thuis was en iedereen daar wel erg blij mee was.

In dit boek beschrijf ik de gebeurtenissen aan de hand van het dagboek van mijn opa. Maar daarnaast heb ik nog andere informatie, zoals het verhaal als het door mijn oma is opgeschreven. Nee, niet over de gebeurtenissen van mijn opa maar zoals zij het beleefd heeft, maar machteloos thuis zittend, de zorg voor twee kleine kinderen en een derde onderweg. In het laatste hoofdstuk komt mijn moeder aan het woord. Met haar kinderlijke onschuld sluit ze dit verhaal van oorlog en ellende af en dat leek me wel passend. Een kinderlijke onschuld die trouwens drie jaar later toch wel verdween met dank aan onze “vriend” herr Hitler en consorten.

Soms komen er ook andere mensen aan het woord. Mensen die de kranten lazen en het er met familie, collega's of vrienden over hadden. Maar ook mensen in Spanje en hoe zij het beleefd – dan wel overleefd – hebben. Deze laatste mensen bestaan in feite alleen in mijn fantasie maar zullen uiteindelijk op de één of andere manier toch echt bestaan hebben. De overige personen bestaan wel echt en uiteindelijk is dit hun verhaal.

Ik sluit af met een epiloog. Daarin schets ik kort wat er nu eigenlijk van die Spaanse Burgeroorlog terecht is gekomen. Tenslotte ben ik er hier in de proloog ook mee begonnen.

De reis zoals die destijds door de bemanning is afgelegd begon in Rotterdam.

Deel 1: aanloop en afloop

1 Aanloop: bij opa en oma thuis

– Waarin oma (Annie) het eigenlijke verhaal opent – Opa (Cors) hoort dat hij weer mag gaan varen – Opa vertrekt, een onzekere toekomst tegemoet.

Het is begin 1937 dus midden in de crisistijd. De vreselijke tijd van werkloosheid en de lange rijen steuntrekkers voor de stempellokalen. Mijn man is zeeman, maar er zijn honderden schepen opgelegd zodat mijn man ook werkloos is sinds twee jaar.

Zeven jaar zijn we getrouwd en we hebben twee dochters, zes en vier jaar (schrijver: oma vergist zich, mijn moeder is op dat moment nog drie jaar) en nu de derde op komst. Het is niet gemakkelijk met fl 14,75 per week.

Tot in februari mijn man thuiskomt met de boodschap dat hij weer kan varen en goed verdienen: fl 25 per weekbrief. We zijn uit de zorgen, de bond van zeelieden heeft er voor gezorgd. Het zijn zogenaamde aardappelveerten van Kiel in Duitsland naar Bilbao in Spanje.

De Stampioenstraat in Rotterdam in 1937

‘Gaaf u zittē mēnē van Duyn,’ hoor ik Annie zēggen, tērwil ik dē dēur van dē woonkamer van onzē woning aan dē Stampioenstraat binnēstap. Dē hēer van Duyn is dē voorzittē van dē Centrālē Bond van Transportarbidērs.

Wē kēnnen hēm allēbēi ēn hēbbēn hēm ēēn paar kēer ontmoēt. Maar dat is toch vōldōēndē om tē wētēn dat hij nēt zomaar langskōmt op visitē.

‘Wilt u ēēn borrēltjē, mēnēer van Duyn?’ vraagt mījn vrouw.

Dē flēs jēnēvēr stāat altijd klaar vōor bēlangrijkē gastē waaronder mēnēer van Duyn zich mag rēkēnē. Maar zēkēr ook vōor dē huisbaas. Wannēer diē aan hēt ēind van dē wēk zījn huur kōmt ophālēn dan

krijgt hij altijd eerst zijn borreltje. Hij heeft dat nog nooit afgeslagen. Breedveld, zo noemen we hem wanneer hij er niet bij is, *meneer* Breedveld als dat wel zo is.

Regelmatig gebeurt het dat we de huur niet kunnen betalen en we uitstel aan hem moeten vragen. Dat borreltje brengt hem, samen met de inderhaast nogmaals ingeschonken borrel, in een wat toegeeflijker stemming. En dat heeft tot nu toe altijd geholpen. Breedveld weet ook wel dat als hij ons er uit zet, dat hij misschien huurders krijgt die de procedure van 'het borreltje' niet kennen of niet kunnen betalen. Wij vaak ook niet maar dat is een kwestie van prioriteiten stellen.

'Wil je weer varen, Cors?' vraagt van Duyn.

'Natuurlijk meneer, ik ben tenslotte zeeman.'

'En de centen zijn waarschijnlijk ook welkom,' zegt hij, terwijl hij een snelle blik rond laat gaan door onze huiskamer. Het heeft geen zin om daar moeilijk over te gaan doen. Zelfs voor deze tijd is het bij ons armoedig ingericht en dus besluit ik het met hem eens te zijn.

'Tja meneer, het zijn moeilijke tijden,' zeg ik, alsof hij dat zelf niet weet. De gedachte dat hij wel met een automobiël is langsgekomen en ik niet zo'n ding voor deur heb staan, laat me toch even twijfelen of het voor iedereen nou wel zo'n moeilijke tijd is. Maar goed, van Duyn heeft wat in de melk te brokkelen en dus houd ik me stil.

'Waar wordt op gevaren?' mengt nu Annie zich voorzichtig in het gesprek.

'Aardappelvaarten naar Spanje..... als je begrijpt wat ik bedoel.'

Ik begrijp dat heel goed want aardappelen zullen het niet zijn. Er moet wapentuig gesmokkeld worden voor de burgeroorlog in Spanje. Dat die aardappelvaarten eigenlijk wat anders zijn is een publiek geheim. Iedere zeeman weet daar inmiddels van, maar er mag niet over gesproken worden, eigenlijk zelfs niet in besloten kring.

Uit mijn ooghoeken zie ik dat Annie me strak aankijkt. Ook zij weet het, beseft wel degelijk waar zo'n reis op uit kan lopen en ze gemakkelijk weduwe kan worden. En mijn dochters Rita en Annie - iedereen noemt haar kleine Annie maar ik noem haar altijd Anneke - half wezen. Ik zie ze rustig met elkaar spelen op de vloer bij de kachel die niet elke dag meer brandt. Ze hebben blijkbaar geen weet van het drama wat zich elke keer weer afspeelt als ik ga varen. Gelukkig maar want iets zegt me dat dit reisje anders zal gaan dan tot nu toe het geval is geweest. Ik wil het er met Annie niet over hebben maar gewoon de beslissing nemen dat ik zal gaan.

‘Meneer Louwerens... Meneer Louwerens...’, al ruim voor hij bij me is begint hij te roepen. Ik zit buiten op de drempel van de voordeur te roken als de jongen hijgend voor me stopt.

‘Meneer Louwerens... ,’ maar verder komt hij niet, want hij moet eerst even bijkomen. Waarschijnlijk heeft hij een behoorlijk eind gerend en ik denk dat ik al weet waar vandaan: Het bevrachtingskantoor aan de Kortenaerstraat bij de Leuvehaven. Da's toch al gauw twee kilometer en dat is hardlopend voor zelfs zijn jeugdigheid een behoorlijk stuk.

Het scharminkel heeft ingevallen wangen en een vuil gezicht. Ondanks de kou is hij slecht gekleed en wat hij draagt is aan alle kanten versteld of gewoon rafelig. Maar die pet hè, die pet is zijn trots, dat heeft elke jongen. Voor vijf cent of zo kun je zo'n jongen van de straat roepen om een boodschap weg te brengen – heeft-ie vanavond ook weer een stuk brood.

En dus brengt hij mij ook een boodschap, zodra hij op adem is gekomen en de witte wolkjes van de kou niet meer voor zijn mond blijven hangen.

‘Of u morgenmiddag om twee uur op het bevrachtingskantoor wilt zijn. En dan uw spullen meenemen, dan kunt u gelijk weg.’

Dus inderdaad, het is wat ik zowel hoopte als vreesde: Ik ga weer varen.

‘Bedankt jongen. Ik kan je geen tip geven,’ zeg ik met oprechte spijt in mijn stem, ‘je weet hoe het is tegenwoordig.’

‘Geeft niet, meneer Louwerens.’, want hij blijft beleefd. Misschien omdat hij anders een volgende vijf cent, of meer kan vergeten.

‘Ze hebben me een stuk brood extra beloofd als ik terugkom.’

Gelukkig maar, denk ik, zo'n jongen krijgt waarschijnlijk thuis toch al niks meer.

‘Dag, meneer Louwerens,’ zegt hij terwijl hij zich omdraait en uit de voeten maakt op weg naar zijn brood.

‘Dag jongen,’ roep ik hem achterna en gooi het laatste eindje van mijn sigaret in de goot langs de stoep.

‘Dag jongen.....’

Precies wat ik zo meteen binnen van Annie te horen ga krijgen.

‘Dag jongen. Pas goed op jezelf.’

Ze houdt zich groot. Ze weet dat, als ik denk dat ze het niet aan kan, dat ik dan thuis zal blijven. Dus doet ze alsof ze het allemaal wel gaat redden. En dat gaat ze ook, ik ken mijn Annie.

Met mijn plunjezak op mijn rug trek ik de voordeur achter me dicht en loop in de richting van de Koninginnebrug.

Natuurlijk staat het ding weer open, ondanks de crisis. Of hij gaat net open of hij staat al open. Nou ja, ik ben mooi op tijd, dus ik red het wel.

Als de bomen weer omhoog gaan is het net alsof er een wedstrijd begint: Voetgangers, de tram, automobielen, paard-en-wagens, er wacht ze blijkbaar een medaille als ze het eerst aan de overkant zijn. En ik doe er gewoon aan mee alsof ook op mij zo'n medaille ligt te wachten – ook al weet ik dat het niet zo is.

Het afscheid van de meiden was voor mij moeilijker dan voor hen. Ze snappen het allemaal nog niet. Nee, dan Annie. Ze hield me vast en even dacht ik dat ze me niet meer los zou laten. Alsof ik het op zou geven om weg te gaan als ze me maar lang genoeg vast hield. Maar ze wist dat dat niet ging gebeuren en na een laatste kus draaide ik me om, keek nog een keer naar mijn dochters en ben toen zo snel mogelijk door de gang naar buiten gelopen. Bijna alsof ik Annie wilde laten weten dat ik echt weg was, heb ik de buitendeur net iets harder dicht gedaan dan eigenlijk nodig was. Met de gedachte dat mijn gezin nu met bijna het

dubbele weekgeld gezegend was, troostte ik mezelf. De gedachte dat mijn gezin het geld harder nodig heeft dan dat ze mij nodig hebben, zette ik snel van mij af. Annie zou het nooit zo bekijken en het uiteindelijk zelfs liever met minder zou doen, zolang ik er maar was voor haar en de kinderen.

En dus loop ik met stevige pas door de koude februariwind naar het Nederlandsch Bevrachtungskantoor. Ach, ik heb er eigenlijk ook wel weer zin in. Ik ben tenslotte zeeman en een zeeman gaat nooit met tegenzin naar zee – zo vertel ik mezelf.

Als ik aanbeld wordt de deur direct geopend, alsof er iemand achter op me heeft staan te wachten.

‘Kom verder, meneer Louwerens,’ heet Machteld, de secretaresse, me welkom.

‘Gaat u maar naar boven, naar het kantoor. Er zitten al een paar meer collega's van u.’

Als ik naar de houten trap loop, roept ze me achterna dat ik mijn plunjezak wel op de gang mag laten staan.

‘Scheelt altijd weer,’ zegt ze, met de stralende glimlach die ik van haar gewend ben.

De deur van het kantoor staat open en onderweg op de trap hoor ik wat geroezemoes van collega's. Als ik de deur binnen wandel kijkt iedereen gelijk mijn kant op. Er zit een man of vijftien en ze zitten op stoelen of een bank die rondom het bureau in het kantoor gezet zijn. In de gauwigheid herken ik een paar gezichten. Batenburg, den Heier en Bep

Goeman. We kennen elkaar want ook ons zeemanswereldje is niet zo groot als je als buitenstaander kunt denken. Maar ik zie ook een paar gezichten die ik nog niet ken. Ze stellen zich aan me voor maar hun namen vergeet ik eigenlijk weer op het moment dat ik ze hoor. Ach, we zullen elkaar nog wel beter leren kennen.

Achter het bureau zit iemand in een strak pak, een hoge piet van het kantoor die ik wel eens eerder gezien heb maar waarvan ik me de naam niet weet te herinneren. Ach, hij is ook eigenlijk niet belangrijk, ik heb uiteindelijk niet veel met hem te maken – en ga dat ook niet krijgen.

Naast het bureau zit een persoon in een uniform wat duidelijk dat van een kapitein is.

‘Gezagsvoerder Groot,’ stelt hij zich voor als hij zich uit de stoel naar voren buigt en me een hand geeft.

‘Cors Louwerens,’ stel ik me voor.

‘Ga zitten, Cors,’ krijg ik van het strakke pak te horen, ‘dan kunnen we beginnen.’

‘Ik mis er nog twee,’ zegt de kapitein.

‘Het is twee uur. Die komen vast wat later en daar wachten we niet op,’ zegt het strakke pak en trekt daarbij een gezicht alsof hij die twee niet nodig heeft. Misschien zou hij willen dat we allemaal overbodig zijn en hij gewoon zijn werk zou kunnen doen.

‘Die willen vast niet meedoen met het gewone volk,’ grapt Bep Goeman.

We lachen er hartelijk om. Behalve het pak en de kapitein, maar die vinden het vast niet leuk om door een eenvoudige matroos tot het gewone volk gerekend te worden.

‘Heren.... ,’ zegt het pak en houdt even in terwijl hij de groep rondkijkt.

‘Heren, u gaat vandaag aanmonsteren op het stoomschip de ‘Andra’. Het schip ligt momenteel in de haven van Kiel in Duitsland.’

Duitsland, denk ik terwijl ik mijn ogen een beetje dichtknijp, dat wordt dus eerst een treinreisje.

‘U zult met de trein naar Kiel worden gebracht alwaar u zich aan boord zult begeven,’ bevestigt de stropdas mijn gedachte.

Niet eerst een feestje bouwen dus, denk ik bij mezelf.

‘Vanaf daar zult u naar Gdynia in Polen varen en daar laden.’

‘Wat gaan we laden?’ vraagt den Heier.

Het pak buigt zich naar de kapitein en ze overleggen even fluisterend – behalve wat geslis kunnen we het niet verstaan. Ik zie de kapitein *nee* schudden en krijg de indruk dat hij zelfs die beweging het liefst niet zou laten zien. Het pak gaat weer rechtop achter zijn bureau staan en spreekt ons verder toe.

‘Dat is op dit moment niet zo belangrijk maar laten we het op aardappels houden.’

We werpen elkaar blikken van verstandhouding toe omdat we allemaal drommels goed weten wat er speelt.

‘Daarna gaat de reis naar de noordkust van Spanje om de spullen te lossen. En daarna hoort u nog wat er verder gaat gebeuren.’

‘Hoe zit het met de verzekering?’ vraag ik vlak voordat Batenburg die vraag kan stellen.

‘Tja,’ zegt het pak, ‘het schip kan geen Nederlands certificaat krijgen. En daarom hebben we besloten om het onder de Panamese vlag te laten varen.’

‘En de gages en gevarengeld?’ is Batenburg me net voor.

NEDERLANDSCH BEVRACHTINGSKANTOOR N.V. KORTENAERSTRAAT 5, ROTTERDAM.

NEDERLANDSCH BEVRACHTINGSKANTOOR N.V. ROTTERDAM,

Gedeeft te betalen Abraham J. Kruis van Kruisverens
verreken eis Madras op het s.s. "Andrea"

elke week/maand een bedrag van acht tien gulden
te 10 om later te verrekenen.-

Gage ingaande den 19 Feb. 1932 zullende
de eerste betaling alzoo geschieden op den 26 Feb. 32
ROTTERDAM, 23 Feb. 1932

Goedgekeurd door mij, J. Kruis De Gezagvoerder, H. J. J. J.

Indien overmaking per postwissel of giro verlangd wordt, verzoeken
te vermelden:

NAAM: ADRES:
WONING: GIRO No.
BANKKANTOOR DER POSTERLIJEN:

Deze week/maandbrief is niet verkoopbaar en wordt onmiddellijk
ingetrokken, wanneer blijkt dat anderen dan de daarop aangewezen
persoon dezelve ter betaling aanbieden.

Kopie van de originele betaalopdracht

‘Er zullen Nederlandse gages worden uitgekeerd en een toeslag van vijftig procent.’

Hij kijkt even zijdelings en vragend naar de kapitein alsof hij toestemming zoekt ergens voor. De kapitein sluit zijn ogen en knikt langzaam. Een seconde later begrijpen we waar dat stilzwijgende overleg over ging.

‘Bij terugkomst in Rotterdam zal iedereen een bonus ontvangen van tweehonderdvijftig gulden.’

Onze ogen lichten op bij het horen van dat bedrag en de meesten van ons, waaronder ook ik, krijgen een triomfantelijk glimlachje. Tweehonderdvijftig gulden, een fortuin waar ik veel mee zou kunnen doen voor mijn gezin.

Maar alsof een rij lampjes stuk voor stuk uit gaan, verdwijnen ook de glimlachjes. Die bonus is niet voor niets, het gaat geen pleziertochtje worden. Voor sommigen zelfs de laatste reis al weet ik dat op dat moment natuurlijk nog niet.

Als we met onze plunjezakken op over onze schouders buiten komen staat er een bus op ons te wachten. We stappen in en gaan zitten met de plunjebaal op onze knieën. Niet dat het zo ver is naar het Maasstation maar men wil ons blijkbaar tevreden houden. Of gewoon de groep bij elkaar houden – soms heeft iemand nog wel eens de neiging om al lopend onderweg toch nog even een borreltje te gaan drinken in een café, om te “vergeten” dat ze ergens naar op weg waren.

Bij het Maasstation aangekomen gaan we eerst nog wat eten, brood met beleg en koffie. Daarna stappen we in de trein die ons ver van onze geliefden vandaan zal brengen.

Het Maasstation in Rotterdam waar de reis begon

Commissarissen van de republikeinen reisden door heel Europa om wapens op te kopen voor hun strijd tegen de opstandelingen, de nationalistten onder leiding van generaal Franco. Die wapens bestonden veelal uit tweede- of zelfs derdehands wapens. Sommige nog van voor de eerste wereldoorlog en er schijnen zelfs oude voorladers te zijn gekocht.

Als het kopen van die wapens al niet de nodige problemen opleverde, ze moesten ook nog naar Spanje getransporteerd worden. Via allerlei constructies werden schepen gecharterd en bemanningen gezocht.

Volgens de kranten uit die tijd werden zeelieden onder valse voorwendselen geronseld. Het dagboek van mijn opa toont aan dat daar soms wel degelijk min of meer openlijk over werd gepraat en de bemanning dus wel op de hoogte kon zijn.

Het vermoeden bestaat dat er op sommige van die reizen infiltranten meegingen. Mensen die onderweg zouden hebben geprobeerd om de reis te saboteren. Dat is echter meer op geruchten gebaseerd dan feitelijke informatie. Feiten hier over kom je in dit boek dan ook niet tegen maar sommige uitspraken en gebeurtenissen (ook in dit boek) kunnen je zo maar aan het twijfelen brengen.

2 Treinreis naar Kiel

– Waarin de reis met de trein naar Kiel wordt ondernomen. Het zal een hobbelige reis worden waardoor er die nacht weinig en slecht geslapen wordt – Opa krijgt dingen te zien die zich op dat moment in Duitsland afspelen en heeft er zo zijn bedenkingen daar over – De bemanning krijgt een eerste blik van het schip waarmee ze de reis zullen gaan maken.

Om tien over zeven die avond vertrekt de trein met een hoop gesis en stoom wat aan alle kanten ontsnapt. Ik voel een schokje en we kijken elkaar aan alsof we allemaal pas dan beseffen dat er geen weg terug is.

Na een uur begint mijn maag weer te knorren ondanks de ruime maaltijd van die middag. Of misschien juist dankzij die maaltijd, want het was al weer een tijd geleden dat ik daarvoor fatsoenlijk gegeten had. We hebben te horen gekregen dat we onderweg te eten zouden krijgen, maar ik zie nog niks gebeuren wat daar op wijst.

‘Waar blijven ze met dat eten?’ roept Goeman knorrig.

‘Geen idee,’ reageert Batenburg en haalt zijn schouders op.

We steken nog maar eens een sigaret op, ik ben de tel al weer kwijt inmiddels.

Eindelijk om een uur of negen komt er iemand langs en we krijgen elk vier boterhammen, twee eieren en koffie – het zal tijd worden.

‘Die eieren zouden ook wel wat langer gemogen hebben,’ roept iemand verderop.

‘Tja, dat zul jij wel weten als hofmeester, van Bennekom,’ zegt iemand anders.

Van Bennekom is blijkbaar de hofmeester en hij zal er dus wel verstand van hebben.

‘En de koffie,’ gaat de hofmeester verder, ‘da’s nou ook geen beste kwaliteit.’

Wij als matrozen zijn slechter gewend, maar na een paar blikken met elkaar gewisseld te hebben besluiten we ons er niet mee te bemoeien. De eieren en de koffie, ach, die zullen niet ons grootste probleem worden. Die zullen we wel overleven, denk ik bij mezelf.

Het is donker buiten, de trein dendert verder over het spoor. Soms schudt het dat het een lieve lust is, rails lopen blijkbaar toch niet helemaal recht zo nu en dan. Af en toe zien we in de verte lichtjes, een dorpje of stad. Daar wonen mensen die nauwelijks weet hebben van wat zich in de wereld afspeelt. Ze weten niet dat wij onderweg zijn om ons daar – een beetje - mee te gaan bemoeien.

De kaarten komen te voorschijn en we gaan een spelletje toepen. Niet dat ik daar goed in ben, maar ik doe leuk mee en win af en toe zelfs een slag. Batenburg is erg fanatiek en laat dat ook ruimschoots merken.

Rond een uur of één houd ik het voor gezien, ik wil slapen. Na wat protesten van de andere spelers trekken we uiteindelijk allemaal onze jas over ons heen en zakken wat onderuit. Niet dat er veel geslapen wordt die nacht – het hotsen en botsen van de wagon laat je steeds weer wakker schrikken en echt makkelijk zit het niet. De banken zijn hard en alleen als je eerste klas rijdt kun je genieten van zacht pluche.

En daar zitten wij, uit kostenoverweging, dus niet. De officieren wel, maar ja, die hebben dan ook strepen.

Om zes uur 's morgens komen we aan in Hamburg. Ik voel me vervelend door het slechte slapen en ben chagrijnig. Ik wil koffie en wat te eten, misschien knap ik daar van op. Ik ben niet de enige, wat me niet verbaast. Niemand heeft een goeie nacht achter de rug, zelfs de officieren niet, zo te zien.

Het is nog pikkedonker als we met het hele stel over het verlaten en koude perron in de richting van de restauratie lopen. Ik trek mijn jas wat steviger tegen mij aan en probeer mijn nek zo ver mogelijk in mijn kraag te krijgen om de wind geen kans te geven. Dat lukt maar gedeeltelijk en ik zal blij zijn als we binnen zitten en er een kachel blijkt te branden.

Als we de deur binnenstappen is dat inderdaad het geval en het wordt een uitdaging om zo dicht mogelijk bij de kachel te gaan zitten. De officieren zouden hun strepen kunnen gebruiken om dat voor elkaar te krijgen, maar ze zijn zo verstandig om dat niet te doen en laten ons onze gang gaan. Het lukt me om redelijk dicht bij die kachel te komen en even sluit ik de ogen en geniet van de warmte, om dan weer snel mijn ogen open te doen om niet in slaap te vallen. Zelfs een minislaapje van twee minuten kan er voor zorgen dat je je nog meer geradbraakt voelt dan je al doet.

Er komen boterhammen met gebakken eieren en spek op tafel. Daar wordt dus gelukkig niet op bezuinigd en de koffie is ook veel beter dan wat we in de trein gekregen hebben. De stemming is uitbundig, bijna